

MEDEA

MEDIJPRATĪBAS ATTĪSTĪŠANA AR DZIMUMU SAISTĪTU MANIPULĀCIJU UN VILTUS ZIŅU ATPAZĪŠANAI

APMĀCĪBU RĪKU
KOMPLEKTS

PROJEKTS NR. 2024-1-LV01-KA210-ADU-000243248

Līdzfinansē
Eiropas Savienība

KOPSAVILKUMS

1. modulis – Meta līmeņa kritiskās domāšanas izpratne
 2. modulis – Metodes faktu un informācijas pārbaudei
 3. modulis – Uz dzimumu balstīta tehnoloģiju izraisīta vardarbība (GBTDV)
 4. modulis – GBTDV – kā to novērst un cīnīties
 5. modulis - Izpratne par mediju uzbūvi
 6. modulis - Mediju patēriņš un tā ietekme uz uztveri
-

Finansē Eiropas Savienība. Tomēr paustie uzskati un viedokļi ir tikai autora(-u) uzskati un viedokļi un ne vienmēr atspoguļo Eiropas Savienības vai Valsts izglītības un attīstības aģentūras (VIAA) uzskatus un viedokļus. Ne Eiropas Savienību, ne piešķirēju iestādi VIAA nevar saukt pie atbildības par tiem

Autori

© 2025. GADA MARTS – Skill Up srl

Šis materiāls izstrādāts ar Eiropas Komisijas finansiālu atbalstu Erasmus+ projekta “Medea. Developing Media Literacy to debunking ar gender-related media manipulation and fake news”, Nr 2024-1-LV01-KA210-ADU-000243248

Attiecinājums, daļa tādā pašā stāvoklī

CC BY-SA: jūs varat brīvi kopīgot, kopēt un izplatīt materiālu jebkurā datu nesējā vai formātā, kā arī pielāgot – pārveidot un izmantot materiālu jebkuram mērķim, pat komerciāliem nolūkiem. Licences devējs nevar atsaukt šīs brīvības, kamēr jūs ievērojat licences noteikumus saskaņā ar šādiem nosacījumiem:

Atsauce – jums ir jānorāda atbilstošs nosaukums, jānorāda saite uz licenci un jānorāda, vai ir veiktas izmaiņas. Jūs varat to darīt jebkurā veidā, bet ne tādā veidā, kas liek domāt, ka licences devējs apstiprina jūsu uzskatus.

ShareAlike – ja pārveidojat vai izmantojat materiālu, jums ir jāizplata savs ieguldījums saskaņā ar to pašu licenci kā oriģināls.

Bez papildu ierobežojumiem – jūs nevarat piemērot juridiskos noteikumus.

Modulis 2

Metodes faktu un informācijas pārbaudei

Skill Up

PROJEKTS NR. 2024-1-LV01-KA210-ADU-000243248

Līdzfinansē
Eiropas Savienība

KOPSAVILKUMS

1.IEVADS - Metodes faktu un informācijas pārbaudei

2.KO RAKSTA ZIŅĀS

3.APMĀCĪBU MODULIS

4.SECINĀJUMI

5.NOVĒRTĒJUMA FORMA

MEDEA

Viltus ziņas un faktu pārbaudes tehnikas

Mēs dzīvojam laikmetā, kurā strauji izplatās dezinformācija, un tas notiek pateicoties sociālajiem medijiem, tīmekļa vietnēm un ziņu apmaiņas platformām. Viltus ziņas un informācijas manipulācijas ietekmē sabiedrības uztveri par vardarbību dzimuma dēļ, bieži vien mazinot tās smagumu vai vainojot upurus.

Mediju pratības koncepcija ir būtiska dezinformācijas apkarošanā. Mediju pratīga persona spēj saprast mediju vēstījumus un tos pamatoti kritizēt, tādējādi samazinot viltus ziņu ietekmi. Autoritatīvi avoti un informācijas pārbaude ir divas būtiskas šī procesa sastāvdaļas.

Avota pārbaude balstās uz informācijas ticamības teoriju, kas apgalvo, ka informācija no atzītiem avotiem, visticamāk, būs precīza nekā informācija, kas nav pārbaudīta vai no nezināmiem avotiem (Lazer et al., 2018). Šī pieeja samazina vērtēšanas kļūdu iespējamību, kas ir izšķirošs aspekts, risinot tādus sensitīvus jautājumus kā vardarbība dzimuma dēļ.

Praktiski rīki:

- **Google apgrieztā attēlu meklēšana:** šis rīks ļauj izsekot attēla izcelsmi, lai saprastu, vai tas ir modificēts vai arī tas nāk no manipulēta avota.
- **InVID-WeVerify:** noderīga platforma video patiesuma pārbaudei. InVID ļauj analizēt video metadatus, lai apstiprinātu autentiskumu.
- **Media Bias/Fact Check:** vietne, kas sniedz ziņu avotu reitingu, identificējot visuzticamākos un tos, kuriem ir politizēta publicitāte.
- **Faktu pārbaudes vietnes:** Snopes un PolitiFact ir noderīgas platformas faktu pārbaudes informācijai. Šīs vietnes ir vienas no vadošajām šajā jomā un sniedz detalizētu analīzi par visizplatītākajām viltus ziņām.
- **Viltus ziņu detektors:** daži tiešsaistes rīki, piemēram, **Fake News Detector**, ļauj ievadīt ziņu stāstu vai URL un pārbaudīt, vai citas faktu pārbaudes platformas to ir atzīmējušas kā nepatiesu.

Informācijas pārbaude un dezinformācijas apkarošana ir galvenie instrumenti cīņā pret vardarbību dzimuma dēļ. Sagrozītas ziņas var veicināt vardarbību, uzturēt upuru vainošanas kultūru un mazināt nozieguma nopietnību sabiedrības acīs. Praktiska pieeja faktu pārbaudei, kuras pamatā ir kritiskas avotu analīzes rīki, informācijas salīdzināšana un kognitīvo aizspriedumu apzināšanās, palīdz atmākot manipulācijas un veicināt precīzāku un atbildīgāku izpratni par vardarbību dzimuma dēļ. Izglītošana par faktu pārbaudi ne tikai palielina sociālo izpratni, bet arī ir svarīgs solis tādas kultūras veidošanā, kas noraida vardarbību un veicina cieņu un dzimumu līdztiesību.

Viltus ziņu analīze

Viltus ziņas ir dezinformācijas veids, kas strauji izplatās sociālajos medijos un tiešsaistes platformās. Saskaņā ar mediju pārliecināšanas teoriju, viltus ziņas ir paredzētas, lai izraisītu spēcīgas emocijas, piemēram, bailes vai sašutumu, lai mudinātu auditoriju dalīties ar tām, tās nepārbaudot (Vosoughi, Roy, & Aral, 2018). Šo parādību veicina saturs viralitāte sociālajos medijos, kas atalgo spēcīgas emocijas un impulsīvas reakcijas.

Dezinformācijai par dzimumvardarbību ir specifiskas īpašības, un tā ir bīstama, jo:

- ✓ Samazina problēmu → Ja cilvēki uzskata, ka mediji pārspīlē vardarbību, būs grūtāk atpazīt šo parādību.
- ✓ Cietušā vaina → Virsraksti, piemēram, “Cietušajam bija sarežģīta pagātne”, novirza uzmanību no pārciestās vardarbības uz sievietes uzvedību.
- ✓ Rada neuzticēšanos tiesību sistēmai → Izplatot maldīgu priekšstatu, ka “vīrieši vienmēr tiek sodīti šķiršanās lietās”, tiek veicināta dzimumvardarbības noliegšana.

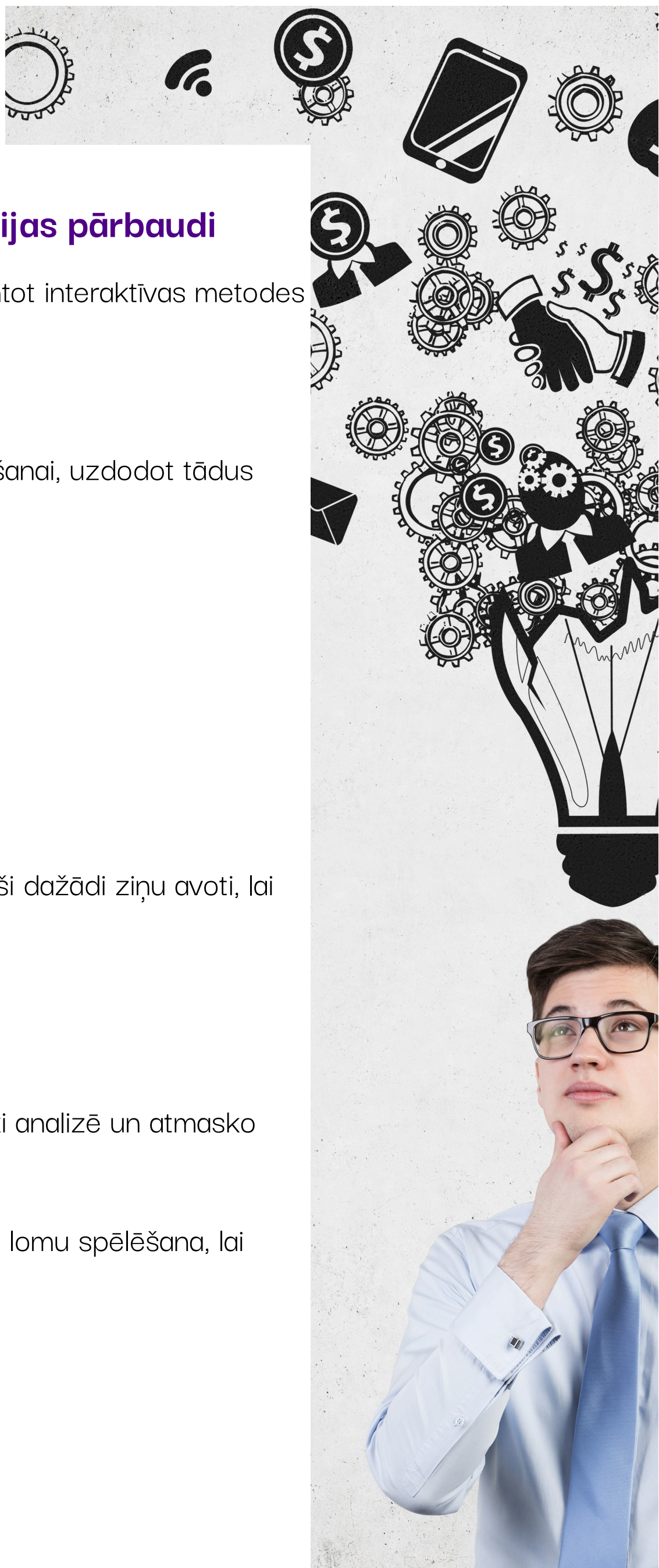
Dezinformācijas teorijas un ietekme uz vardarbību, kas saistīta ar dzimumu

Saskaņā ar Lazer et al. (2018), viens no galvenajiem šķēršļiem cīņā pret viltus ziņām ir pieaugoša informācijas polarizācija. Cilvēki mēdz vieglāk ticēt informācijai, kas apstiprina viņu iepriekš pastāvošos uzskatus. Jo īpaši strauji izplatās viltus ziņas, kas saistītas ar vardarbību dzimuma dēļ, bieži vien veicinot maldinošus naratīvus, kas attaisno vardarbību vai vaino upurus. Šo parādību saasina sociālie mediji, kur algoritmi pastiprina emocionālāko vai pretrunīgāko saturu, pienācīgi neizvērtējot tā patiesumu.

Vosoughi, Roy un Aral (2018), kuri pētīja viltus ziņu vīrusu izplatību, atklāja, ka nepatiesā informācija izplatās ātrāk nekā pārbaudītas ziņas, īpaši, ja tā izraisa spēcīgas emocijas, piemēram, bailes vai sašutumu. Tas ir īpaši svarīgi dzimuma dēļ balstītas vardarbības kontekstā, jo sensacionālas ziņas, kas mazina vai sagroza vardarbīgus notikumus, tiek vairāk kopīgotas un apspriestas, palielinot sabiedrības manipulāciju un vardarbības attaisnošanas risku. Šīs teorijas var izmantot, lai izskaidrotu, kā un kāpēc sabiedrība vieglāk kopīgo un tic viltus ziņām, kas saistītas ar vardarbību dzimuma dēļ, veicinot aizspriedumus un stereotipus.

Līdzfinansē
Eiropas Savienība

Praktiskas rīcības, lai mācītu informācijas pārbaudi

Lai mācītu kritisko domāšanu, nepieciešmas izmantot interaktīvas metodes un reālas situācijas:

Sokrāta jautājumu tehnika:

Dialogā balstīta metode kritiskas pārdomu stimulēšanai, uzdodot tādas jautājumus kā:

Kāds ir šis informācijas avots?

Kādi pierādījumi apstiprina šo apgalvojumu?

Vai pastāv alternatīvi viedokļi?

Resursu salīdzinošā analīze:

Salīdziniet vienu un to pašu rakstu, ko atspoguļojuši dažādi ziņu avoti, lai noteiktu atšķirības tonī, detaļās un nepilnībās.

Simulācijas un praktiski uzdevumi:

- **Viltus ziņu atmaskošana:** Semināra dalībnieki analizē un atmasko viltus ziņas, izmantojot faktu pārbaudes rīkus.
- **Lomu spēles:** Žurnālistu, politiķu vai ekspertu lomu spēlēšana, lai izprastu informācijas radišanas dinamiku.

KO RAKSTA ZIŅĀS

Mediju veids – temats

Prince William Found
Princess Diana's Lost
Letter, Goodbye Camilla

"SHE LIED TO ALL OF US"

FAKE NEWS

Meganas Marklas
patiesās sejas atspoguļojumus

TikTok

Queen Camilla KICKED OUT of
Royal Family After Prince Harry &
William REVEALED This

F*CKING CHEATER

Modulis 2 - Viltus ziņas un faktu pārbaudes tehnikas APMĀCĪBU MODULIS

Mērķi

Attīstīt jauniešu kritisko domāšanu, palīdzot viņiem objektīvi izvērtēt informāciju.

Mācīt viņiem faktu pārbaudes metodes, lai atpazītu un atmaskotu nepatiesas un manipulētas ziņas.

Veicināt izpratni par vardarbību dzimuma dēļ plašsaziņas līdzekļos, padarot jauniešus jutīgus pret sagrozītu attēlojumu un aizspriedumiem plašsaziņas līdzekļu saturā.

Grupa

10-12 cillvēki

Ieskats tematā

Sāciet sesiju ar atklātu diskusiju par to, kas ir dezinformācija un kāpēc ir svarīgi pārbaudīt informāciju, īpaši to, kas saistīta ar jutīgām tēmām, piemēram, vardarbību dzimuma dēļ. Paskaidrojiet, kā viltus ziņas var sagrozīt realitāti un mazināt faktu izpratni.

Dezinformācija par vardarbību dzimuma dēļ ir bīstama, jo:

Tā noniecina problēmu, radot nepareizu realitātes uztveri (piemēram, "Nepatiesas apsūdzības ir ļoti izplatītas").

Tā vaino upuri, liekot domāt, ka sievietes uzvedība veicināja vardarbību.

Tā ietekmē sabiedrisko domu un politiskos lēmumus, kavējot efektīvu pasākumu pieņemšanu.

Tā baro dzimumu stereotipus, uzturot kaitīgus naratīvus sabiedrībā un plašsaziņas līdzekļos.

Šī vingrinājuma mērķis ir analizēt ziņu par vardarbību dzimuma dēļ, pārbaudīt tās ticamību un labot jebkādus kropļojumus.

Materiāli un rīki

Virusveidīgi izplatīts raksts vai ieraksts par vardarbību dzimuma dēļ (nodrošināts rīku komplektā vai pieejams tiešsaistē).

Faktu pārbaudes rīki, tostarp:

Google apgrieztā attēlu meklēšana: lai pārbaudītu, vai attēls ir atkārtoti izmantots dažādos kontekstos

WeVerify, lai analizētu video metadatus.

Faktu pārbaudes vietnes, piemēram, **Snopes**.

Kas nepieciešams

Dators vai telefons ar interneta pieslēgumu

Laiks

40 minūtes

Norādes

Diskusijas laikā treneris var izmantot konkrētus viltus ziņu piemērus (ja iespējams, arī īstas ziņas), lai veicinātu dalībnieku kritisku pārdomu. Var būt noderīgi arī ierosināt scenārijus vai gadījumu izpēti, kas attiecas uz dzimumvardarbības situācijām, palīdzot jauniešiem saprast, kā informācijas strukturēšana un manipulācija var sagrozīt šādu notikumu uztveri. Kopīgi nonāciet pie galīgā secinājuma.

Modulis 2 -

Viltus ziņas un faktu pārbaudes tehnikas

APMĀCĪBU MODULIS

1. Kas ir viltus ziņas?

Viltus ziņas ir nepatiesas vai maldinošas ziņas, kas tiek izplatītas ar mērķi manipulēt ar sabiedrisko domu, radīt apjukumu vai izraisīt spēcīgas emocijas. Šīs ziņas var šķist patiesas, taču tās bieži vien ir paredzētas, lai maldinātu lasītāju. Tās var tikt radītas ar mērķi piesaistīt uzmanību, pārdot produktus vai ietekmēt politiskus notikumus.

2. Kāpēc ziņas tiek manipulētas?

Ziņas tiek manipulētas dažādu iemeslu dēļ, tostarp ar mērķi ietekmēt sabiedrisko domu, gūt lielākus ieņēmumus vai provocēt konfliktus. Tie, kas rada viltus ziņas, bieži vien cenšas izraisīt spēcīgas emocijas, piemēram, bailes, sašutumu vai pārsteigumu, lai cilvēki dalītos ar informāciju, nepārbaudot tās patiesumu. Galvenā motivācija ir ekonomiskas, politiskas vai sociālas intereses.

3. Kā viltus ziņas var ietekmēt mūsu viedokli par vardarbību dzimuma dēļ?

Vardarbība dzimuma dēļ ir parādība, kas ietver vardarbības vai diskriminācijas aktus, kuru pamatā ir personas dzimums, īpaši pret sievietēm. Ja viltus ziņas attiecas uz vardarbību dzimuma dēļ, tās var sagrozīt realitāti un negatīvi ietekmēt to, kā mēs redzam un risinām šo sociālo problēmu. Viltus ziņas var mazināt problēmas nopietnību, vainot upurus vai pastiprināt kaitīgus stereotipus.

Jautājumi un atbildes

Papildus jautājumi

Pārdomas par dezinformāciju, vardarbību dzimuma dēļ un cīņu pret viltus ziņām:

“Vai esat kādreiz lasījis ziņas, kas šķita pārāk sensacionālas vai grūti ticamas? Kā jūs reaģējāt?”

“Kāpēc, jūsuprāt, daži plašsaziņas līdzekļi vai cilvēki izplata viltus ziņas?”

“Kā, jūsuprāt, dezinformācija var ietekmēt cilvēku pieeju vardarbībai dzimuma dēļ?”

“Kā mēs varam atpazīt vardarbību dzimuma dēļ, ja tā nav fiziska, bet gan psiholoģiska vai emocionāla?”

“Kā mēs varam palīdzēt citiem atpazīt un atmaskot viltus ziņas par vardarbību dzimuma dēļ?”

“Kā mēs varam izmantot sociālos medijus, lai cīnītos pret dezinformāciju, nevis veicinātu tās izplatīšanos?”

Svarīgi!

1. Izveidojiet drošu un cieņpilnu vidi: atzinīgi uzklausiet dažādus viedokļus un risiniet konfliktus ar cieņu.

2. Veiciniet kritisko domāšanu: izmantojiet atvērtus jautājumus un lūdziet paplašināt vai paskaidrot domu.

3. Sniedziet nepārtrauktu atgriezenisko saiti: tā ir noderīga progresam, stimulējot pārdomas un uzlabojumus.

4. Izmantojiet konkrētus piemērus un gadījumu izpēti: tas padara viltus ziņu koncepciju taustāmāku un saprotamāku.

4. Veiciniet grupu darbu: tas ļauj veidot vairāk perpersoniskas diskusijas un iespēju brīvāk paust savu viedokli.

Komandas darbs

Uzlabo sociālās prasmes: attīsta tādas svarīgas prasmes kā komunikācija, sadarbība, sarunu vešana un konfliktu risināšana.

“Savstarpējas mācīšanās” efekts: stimulē kritisko domāšanu un sadarbību.

“Kolektīvā inteliģence”: darbs grupā ļauj risināt problēmas radošākā un inovatīvākā veidā, izmantojot visu grupas dalībnieku zināšanas.

REZUMĒJUMS

Viltus ziņas un faktu pārbaudes tehnikas

TEMATA PĀRSKATS

2. modulis koncentrējas uz medijpratības un informācijas pārbaudes stratēģiju nozīmi cīņā pret dezinformāciju, jo īpaši attiecībā uz vardarbību dzimuma dēļ. Digitālo mediju un sociālo tīklu dominētajā laikmetā ir svarīgi attīstīt prasmes, kas ļauj analizēt, interpretēt un kritizēt mediju vēstījumus, lai nodrošinātu precīzu un pamatotu izpratni par vardarbību dzimuma dēļ. Modulis ir izstrādāts, lai palīdzētu dalībniekiem attīstīt prasmes, kas nepieciešamas, lai kritiski analizētu mediju saturu, īpašu uzmanību pievēršot vardarbībai dzimuma dēļ.

BŪTISKAIS 1

Viltus ziņas ir nepatiesa vai maldinoša informācija, kas tiek izplatīta ar mērķi manipulēt ar sabiedrisko domu, radīt apjukumu vai izraisīt spēcīgas emocijas. Šīs ziņas var šķist patiesas, taču tās bieži vien ir safabricētas, lai maldinātu lasītāju. Tās var tikt radītas ar mērķi piesaistīt uzmanību, pārdot produktus vai ietekmēt politiskos notikumus.

BŪTISKAIS 2

Faktu pārbaudes rīki ir būtiski informācijas autentiskuma pārbaudei, īpaši dzimumvardarbības kontekstā. Šie rīki palīdz atmaskot viltus ziņas un manipulētas ziņas, nodrošinot, ka patērētais saturs ir precīzs un iegūts no uzticamiem avotiem.

BŪTISKAIS 3

Dezinformācijai ir būtiska ietekme uz sadarbības uztveri par vardarbību dzimuma dēļ, bieži vien samazinot vai attaisnojot agresoru rīcību.

BŪTISKAIS 4

Interaktīvas metodes, piemēram, Sokrāta jautājumu uzdošana, salīdzinošā avotu analīze un viltus ziņu atmaskošanas vingrinājumi, stimulē kritisko domāšanu, mudinot dalībniekus pārdomāt mediju saturu, salīdzināt dažādus informācijas avotus un atmaskot viltus ziņas, veicot pārbaudi.

Līdzfinansē
Eiropas Savienība

Projekts Nr. 2024-1-LV01-KA210-ADU-000243248

PAPILDUS MATERIĀLI

AVOTI

Lai iegūtu vairāk informācijas, variet iepazīties ar šādiem materiāliem:

Soroush Vosoughi, Deb Roy, and Sinan Aral, *THE SPREAD OF TRUE AND FALSE NEWS ONLINE, MIT INITIATIVE ON THE DIGITAL ECONOMY RESEARCH BRIEF*, 2017.
<https://ide.mit.edu/>

Izmantojiet tādas rīkus kā Google apgrieztā attēlu meklēšana un InVID-WeVerify, kas ieteikti, lai analizētu sociālajos medijos atrodamās dezinformācijas piemērus par vardarbību dzimuma dēļ un viltus ziņas, un atspēkotu tās!

PAPILDUS MULTIMEDIJI

Eiropas Savienība ir izveidojusi Eiropas Digitālo mediju observatoriju (EDMO), kas apvieno faktu pārbaudītājus un pētniekus, lai analizētu un apkarotu dezinformāciju tiešsaistē.

<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-digital-media-observatory>

PRĀTA VĒTRA

"Viltus ziņu medības"

20 minūtes

Iepazīstina ar rīkiem, ko skolēni izmantos, lai "atmaskotu" viltus ziņas, piemēram, Google apgrieztā attēlu meklēšanu, Snopes un FactCheck.org.

Katrai grupai būs uzdevums "izmeklēt" ziņu, attēlu vai video, ko jūs viņiem sniegsiet.

Katrai grupai ir jāanalizē saņemtās ziņas vai saturs un jāpielieto šādas verificācijas metodes: avota pārbaude, salīdzināšana ar citiem avotiem, attēlu un video pārbaude, datu pārbaude.

Katra grupa prezentē savas "izmeklēšanas" rezultātus.

VAI

Katrs bērns var būt "detektīvs" un viņam var dot uzdevumu izmeklēt viltus ziņu lietu, noslēdzot to ar mini prezentāciju klasei, it kā viņš būtu izmeklētājs, kas risina noslēpumu.

